

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Réthy Antal*
 Cím: *Konkoly-Thege Miklós emlékezete*

Forrás: *Magyar Nemzet*

Bp.
(Hely)

1942 I. 21
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Idő

Személy

Konkoly-Thege Miklós emlékezete (1842—1916)

Január 20-án volt Konkoly-Thege Miklós születésének századik évfordulója. Sokan kérdezik, ki volt Konkoly-Thege Miklós, hogy róla ma ünnepies formában megemlékezzünk. Kiváló csillagász és a meteorológia tudománvának hazánkban nagyarányú fejlesztője. Nevét a magyar művelődéstörténetbe aranybetűkkel írta be az ezért szentelünk ma emlékének pár percet. A csillagos égboltnak számos kiváló magyar kutatója közül is Konkoly-Thege Miklós messze kimagaslal. Őse, Thege vezér a honfoglalókkal jött be hazánkba, Thege Rétke és Ilmár vezérek együtt foglalták el a nagyjából mai Komárom vármegyének megfelelő területet és hiteles adatok családfájáról már IV. Béla király óta vannak. A család sok érdemében gazdag férfiút adott hazánknak a multban és a jelenben is. De messze az ország határain túl, sőt az egész Föld kerékénél talán csak Konkoly-Thege Miklós teite nevét ismertté és hathatósan. Működésével a magyar Őgyalláról mindenütt tudomást szereztek, ahol csillagászati megfigyelési obszervatórium működik a Földön.

Konkoly-Thege Miklós Budapesten 1842. január 20-án született és ugyanitt halt meg 1916. február 17-én, hamvai azonban az őgyallai családi sírboltban nyugszanak. Bár szülei azt akarták, hogy a vármegyénél vállalon állást és a közigazgatásnak szentelje életét, őt a természettudományok von-

zótták, gépeket szerkesztett, műkedvelésből csillagászáttal foglalkozott és 20 éves korában, 1871-ben az őgyallai Konkoly-kastély erkélyén felállított egy négy hüvelykes távcsövet. Majd 1872-ben a 16 holdas parkban külön kis csillagdát épített, azt állandóan fejlesztette, bővítette, mindig hozzáépített valamit, majd ráépített és végül is az Ariadne fonalával kellett elindulnia annak az idegennek, aki újból evmre akart a bejárathoz visszakerülni. Konkoly-Thege Miklós nagyzerű élesszemű megfigyelő volt. A hollywoodra és üstökösökre vonatkozó megfigyelései feltűnést kellettek. Ő nemcsak külföldön vett, hanem maga is szerkesztett és épített csillagászati műszereket és e téren mindenütt elismerték kiváló képességeit. Magáncsillagdájában már a múlt század hetvenes éveitől kezdve csillagászokat alkalmazott, akik közül a német *Schader, Kobold, Tetens*, majd a magyar *Lakits és Kövesligethy* voltak a legkiválóbbak. Egy évized alatt annyit dolgozott, hogy a műkedvelő csillagászból világszerte elismert tudománvos tekintély lett.

Már 1878-ban biztosítani akarta a csillagda sorsát, azt a magyar államnak felajánlta a Pozsonyban létesítendő egyetem részére, majd 1879-ben a budapesti műegyetemnek akarja odaajándékozni, de csak 1899-ben megát a magyar állam tulajdonába. 1883-ban Braunschweigben megjelenik a csillagászati megfigyelések kézikönyve — közel 1000 oldal —, majd

ezt követte egy második úttörő munkája, a csillagos ég fényképezésének kézikönyve (Halle, 1887-ben, 372 oldal) és végül 1890-ben jelent meg ugyanott a spektroszkópiail megfigyelések kézikönyve 568 oldalnyi terjedelemben. Mindhárom németnyelvű munkáját a nemzetközi bírálólat kedvezően fogadta és művei nagyon elterjedtek.

Konkoly-Thege Miklós a politikával is foglalkozott és a Házban Tatát két ülészakban képviselte és közvetve így is a tudományt szolgálta. Nemcsak a magyar király, hanem számos külföldi uralkodó is többször kitüntette, a Magyar Tudományos Akadémia már 1878-ban tagjává választotta és kiváló tudós külföldi testületek is elismerték működésének értékeit. A liladelfiai egyetem díszdoktorává avatta.

1890-ben a Magyar Tudományos Akadémia ajánlatára a király kinevezte a Meteorológiai és Földmégnességi Intézet igazgatójává. Alatta az intézet nagyarányú fejlődésnek indult, a tisztviselők létszáma megsokszorozódott, a költségvetés pedig az intézet nagy gyakorlati jelentőségének megfelelően megnagyobbodott. A szaktisztviselők a hazai tudományos élet rokon ágazataiba bekapcsolódtak és egy nagy tekintélyű meteorológus gárda fejlődött: *Róna, Fraunhofer, Héjjas, Anderkó, Steiner és Marczell*, hogy csak a legismertebbeket említsük. Igazgatósága alatt az országos megfigyelő hálózat nagyon sürdévált, felállította a prognózis osztályt, majd 1896-ban létesítette a zivatar és 1899-ben a csapadékhálózat osztályát. Különösen nagy érdeme, hogy

a Meteorológiai Intézetet a földművelésügyi tárcához sikerült áthelyeztetnie, amivel ennek nagyarányú fejlődését minden időkre biztosította. Őgyallán 1900-ban Meteorológiai és Földmégnességi Obszervatóriumot létesített és végül 1911-ben átadta hivatalának a Meteorológiai Intézet szép budai épületét. Mindebben a munkában a nagy Darányi Ignác volt legjelentesebb pártfogója.

Nagyértékű nemzetközi összeköttetéscinek eredménye volt, hogy 1898-ban Budapesten ülésezett a nemzetközi jellegű „Astronomische Gesellschaft” és ezt követte a magáncsillagdájának már említett államosítása. Az állami csillagvizsgátdában *Kövesligethy Radó, báró Harkányi Béla, Tass Antal, Terkán Lajos, Fejes Zsigmond, Bodócs István és Hoffmann Ernő* dolgoztak. Az összeomlás után a csillagda csak kétre került és a megazállás két évtizede alatt Konkoly-Thege ott maradt csillagdai felszerelését, hatalmas könyvtárát használták, dolgoztak, amíg ismét nem lett magyar, a ma már teljesen elarvult Konkoly hagyaték, mert időközben megszületett Tass Antal buzgósága és gróf *Klebsberg Kunó* megértő támogatásával a Svábhgyen annak pótlásául a Konkoly nevért méltóan megörökítő „alapítványi” csillagvizsgátdó intézet.

Konkoly-Thege Miklós azonban közvetve is sokat tett hazánkban a csillagászat terfoglalása érdekében. Az őgyallai megfigyeléseket saját költségén 18 kötetben, mint csillagászati évkönyvet jelentette meg és a földterekesség csillagdájának kiadványaiért megküldötte. Így keletkezett

a nagyszabású értékes őgyallai Konkoly könyvtár. Az ő működésének hatása alatt alapította *Haynali Lajos* bíboros-érsek a kalocsai csillagdát és Konkoly elnökelete alatt működött országos bizottság ajánlotta, hogy azt a gimnázium tetején építsék fel. Ez a csillagda is világhírré tett szert, mert ott dolgozott *P. Braun*, majd *P. Hininger* és *P. Fényi Gyula* jezsuita atyák, akik megfigyeléseiket a kalocsai csillagda évkönyveiben adták ki és különösen *P. Fényi* napmegfigyelései révén mindenki beszélt a kalocsai csillagdáról, aki a Nap fizikájával tudományosan foglalkozott.

Halála előtt a nagytagyosi kis csillagdáját a bencésrend pannonhalmi főiskolájának ajándékozta, hogy annak is legyen csillagdája. Sajnos, a mai napig még nem kerülhetett felállításra. *Gotthárd Jenő* vármegyei herényi csillagdájának működésébe is befolyt Konkoly. Ez a csillagda is várja feltámasztását a szombathelyi premontrai rendnél, amelyik azt örökölte. Ugyancsak Konkoly tervezte meg báró Podmaniczky Géza kiskartali csillagdáját, itt dolgozott *Weink, Wanaszek* és itt írta meg *Kövesligethy* nagyszabású munkáját, amelyben az elméleti spektralanalízis alapismereit tárgyalta. Ez a munka Halleben német nyelven jelent meg. Mindezeknek a felsorolásával csak arra akarunk rámutatni, hogy milyen sokirányú volt Konkoly befolyása a hazai csillagászati tudomány fejlesztése terén.

Konkoly nagyműveltségű és sokoldalú tudós volt, szerette a művészeteket és különösen, mint *Böcklin* imádó igen sokat tett ennek a nagy